

Solidarnost

Romana Pozniak

Iako se danas pojavljuje u različitim, katkad i kontradiktornim oblicima, solidarnost se prvenstveno odnosi na povezanost utemeljenu u zajedničkim iskustvima, odgovornostima i interesima (Rozakou 2020: 197). Među značajnija tumačenja solidarnosti ubraja se i Durkheimova podjela na mehaničku i organsku solidarnost, obrađena u knjizi *O podjeli društvenoga rada* iz 1893. godine: prva podrazumijeva tradicionalne oblike uzajamne podrške poput one u vjerskim zajednicama, obitelji, susjedstvu i sl., a druga se odnosi na društvenu koheziju koja proizlazi iz „diverzifikacije i kompleksne podjele rada karakteristične za moderna društva“ (Rozakou 2020: 197). S tim u vezi, Aafke Komter (2005) izdvaja tri procesa koja u suvremenom kontekstu određuju prakse i značenje ovog pojma: individualizacija, diverzifikacija i globalizacija. Prema autorici, do individualizacije dolazi zbog modernizacije koja potiče slabljenje utjecaja i veza unutar obitelji, susjedstva i crkve. Diverzifikacija, pak, dovodi do dezintegracije stabilnih, zajedničkih identiteta i vjerovanja, povlačenja u sebe i spoznavanja osobnih potreba, a time i do sve veće nesigurnosti u širem društvenom kontekstu. Naposljetku, globalizacija, sa svojom umreženošću, otvara prostor novim načinima djelovanja i oblicima solidarnosti (Komter 2005: 170-171).

Upravo na tu ideju potencijala globalizacije u postizanju društvenih promjena oslanja se i tumačenje koje nude Helge Schwierz i Helen Schwenken (2020). Kao ključne probleme u današnjem shvaćanju solidarnosti oni izdvajaju povezivanje tog pojma s nacionalnim, državnim i teritorijalnim entitetima, aktualno u javnom i političkom diskursu, koje isključuje niz društvenih skupina i modela socijalne kohezivnosti. Ističući da je danas jasnije no ikad da su građani i „ne-građani“, osobe u pokretu i više-manje statične osobe i skupine „povezane kroz podjelu rada u globalnom kapitalizmu“ (2020: 413), transformativni društveni potencijal Schwierz i Schwenken pronalaze u primjerima civilnih inicijativa koje iskazuju solidarnost s ljudima u pokretu, osobama koje se, dakle, ne uklapaju u nacionalno ukorijenjene perspektive građanstva. To znači da te inicijative djeluju onkraj institucionalnog oblika solidarnosti i prakticiraju ono što spomenuti autori nazivaju „inkluzivnom solidarnošću“ (2020: 406). Važno je naglasiti da se u aktivističkim i akademskim krugovima solidarnost često upotrebljava s ciljem razlikovanja organizacija i akcija koje se primarno povezuju s **humanitarizmom**, sustavom koji određuju hijerarhijski odnosi moći između „primatelja“ i „pružatelja“ pomoći, od organizacija i akcija koje se temelje na uzajamnoj podršci, ravnopravnosti i građanskom aktivizmu. Taj razlikovni imperativ posebno se odnosi na skupine i organizacije koje se bave **spašavanjem života** na moru te distribucijom pomoći ljudima u pokretu i nedokumentiranim migrantima usprkos zabranama i zakonskim preprekama i koje pritom ne pristaju na uobičajene državne i međudržavne sheme financiranja nevladinih organizacija (v. Cuttitta 2018; Mezzadra 2020; Ambrosini 2022). Nije novost, međutim, da u suvremenom **graničnom režimu** razlika između solidarnosti i humanitarizma nije posve jasna (Mezzadra 2020) i da pojedine interpretacije solidarnosti također riskiraju reprodukciju hijerarhijskih i isključivih diskursa i politika (Schwierz i Schwenken 2020: 406).

Imajući na umu preklapanja između ta dva pojma, različite interpretacije solidarnosti, ali i upozorenja na problem njezine romantizacije (Papataxiarchis 2016), moguće je izdvojiti nekoliko načina na koje se solidarnost pojavljuje, koristi i kooptira u migracijskom kontekstu. Prvi među njima je političko-administrativne prirode, a odnosi se na korištenje solidarnosti kao mehanizma raspodjele odgovornosti u shemi upravljanja migracijskim kretanjima u državnim i međudržavnim okvirima. Preamble ugovora o Europskoj uniji govori o „solidarnosti među narodima potpisnicima ugovora“ (Brunkhorst 2004: 10). Vezano uz sigurnosnu, a samim time i migracijsku politiku, u tom ugovoru стоји да „Unija vodi, utvrđuje i provodi zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku na temelju razvoja uzajamne političke solidarnosti među državama članicama“ (čl. 24. st. 2, autorica istaknula). Dakle, dok se solidarnost s migrantima rijetko artikulira na razini Europske unije, jer bi to značilo da njezini građani s migrantima uistinu dijele socijalnu skrb i druge državne mehanizme zaštite, fokus je uglavnom na solidarnosti shvaćenoj u formi odnosa reciprociteta između nacionalnih država članica, uokvirenog sinergijom sigurnosnih i migracijskih politika (Schwierz i Schwenken 2020: 409). U posljednjih nekoliko godina, pa i desetljeća, sve su češći apeli za „rasterećenjem“ zemalja na vanjskim granicama EU koje su zbog svog geografskog položaja izložene velikom broju dolazaka migranata i zahtjeva za azil. Kako bi uputila na sraz između zemalja na vanjskim granicama EU „koje se brinu da će migracijski pritisak premašiti njihove kapacitete“ i „zabrnutosti drugih država članica da se, ne budu li se poštovali postupci na vanjskim granicama, njihovi sustavi azila, integracije ili vraćanja neće moći nositi s mogućim porastom priljeva migranata“, Europska unija u Novom paktu o migracijama i azilu predlaže mehanizam „učinkovite solidarnosti“. Naglasak na koordiniranom pristupu upravljanja migracijama i unaprjeđenju sustava razlikovanja „vjerodostojnih“ od „nevjerodostojnih“ tražitelja azila (v. Bakalović 2013) – a posledično i mehanizmu učinkovite „raspodjele odgovornosti“ – podcrtava trendove sekuritizacije i „menadžerizacije“ migracijskih politika (Andrijašević i Walters 2010), dok navedenim prijedlogom, upozoravaju aktivisti, „dominira prioritet vraćanja i deportacije“. Ta tehnokratska, administrativna solidarnost među zemljama EU nerijetko se

koristi kao mehanizam kontrole, praćenja i ograničavanja migracijskih kretanja. Svodeći solidarnost na mehanizam birokratskog reciprociteta, migracijska politika Evropske unije neizravno odobrava prakse zatvaranja i protjerivanja izbjeglica i ljudi u pokretu o čemu svjedoče kontinuitet i intenzifikacija **pušbekova** posljednjih godina, kao i niz apela skupina za zaštitu ljudskih prava i izveštaja o nasilju na granicama.

Unatoč nastojanjima na njegovoj kooptaciji, pojma se i dalje primarno vezuje uz rad solidarnih grupa i inicijativa koje možemo protumačiti u terminima „solidarnog humanitarizma“ – pojma kojim Katerina Rozakou (2017) opisuje rad samoorganiziranih skupina u Grčkoj koje se bave humanitarnim radom, a ne pripadaju službenom humanitarnom sektoru (v. i Fechter i Schwittay 2019). Inicijativama osnovanima tijekom i nakon masovnoga izbjegličkoga tranzita u Hrvatskoj priključili su se – ili su ih pokrenuli – građani koji su bili nezadovoljni odgovorom države, međunarodnih organizacija i Hrvatskog Crvenog križa i koji su se, uz pružanje pomoći, svojim angažmanom nastojali suprotstaviti komodifikaciji stradanja i inerciji etabliranih organizacija (v. Pozniak 2022). Režim humanitarizma, u pravilu, stvara predodžbu o izbjeglicama kao pasivnim i bespomoćnim žrtvama koje nemaju kapaciteta brinuti se same o sebi, pri čemu se autonomija i zauzimanje za sebe percipiraju kao osobine „opasnih“ i „lažnih“ tražitelja azila (Ticktin 2016). **Humanitarna industrija** vješto se oslanja na predodžbu o izbjeglicama kao inferiornim subjektima (Kuljić 2016) i koristi je kao sredstvo za komodifikaciju stradanja, a posljedično i za vlastiti finansijski rast. Nasuprot tome, solidarnost podrazumijeva ravnopravan odnos koji ne nameće životne odluke, način ponašanja i druge standarde karakteristične za humanitarizam (Dadusc i Mudu 2022). Uzmemo li u obzir da za vrijeme **balkanskoga koridora** 2015. i 2016., države nisu uspjеле garantirati socijalna prava izbjeglicama i da su se humanitarni i pravni mehanizmi pokazali u najmanju ruku manjkavima, „solidarnost odozdo“, kao oblik podrške koju su pružali građani i organizacije civilnog društva, služila je kao nadopuna ili zamjena sustavu državne skrbi (Schwartz i Schwenken 2020: 410).

Važno je spomenuti ulogu solidarnosti u organizaciji prosvjednih akcija poput onih organiziranih za **Madinu Hussiny**, šestogodišnju djevojčicu koja je smrtno stradala u naletu vlaka pri pušbeku iz Hrvatske u Srbiju (v. **kontramemorijalizacija** i žalobni aktivizam), kao i zahtjev inicijative Zagreb grad-utočište za imenovanje ulice, trga ili dječjeg igrališta u javnom prostoru grada Zagreba njezinim imenom. Tu se ubrajaju i radionice izrade transparenta Krojimo za noćni marš i spomen-platna Prijelaz/Passage koje je s kolektivom Žene ženama osmisnila i vodila selma banich, kao i niz apela inicijativa Transbalkanska solidarnost i Zagreb grad-utočište. U potonjim slučajevima na solidarnost možemo gledati kao na pogonsko tkivo građanskih akcija koje nisu dio kontinuiranih programa pomagačkih organizacija i kojima je cilj otvoriti prostor za političko djelovanje i emancipaciju u kojem se, riječima voditeljice radionica, ništa neće „politički podrazumijevati“.

Naposljetku, neizostavan dio konceptualnog i empirijskog upoznavanja s pojmom solidarnost je problem **kriminalizacije solidarnosti**.

24. 5. 2023.

Literatura

- Ambrosini, Maurizio. 2022. „Humanitarian Help and Refugees. De-Bordering Solidarity as a Contentious Issue“. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*.
- Andrijašević, Rutvica i William Walters. 2010. „The International Organization for Migration and the International Government of Borders“. *Environment and Planning D. Society and Space* 28/6: 977-999.
- Bakalović, Vanja. 2013. „Razlikuje li Kvalifikacijska direktiva vjerodostojne od nevjerodostojnih izbjeglica?“ U *Prvi deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj (s osvrtom na sustave azila u regiji)*. Drago Župarić-Ilijć, ur. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Centar za mirovne studije i Kuća ljudskih prava, 63-79.
- Brunkhorst, Hauke. 2004. *Solidarnost. Od građanskog prijateljstva do globalne pravne zajednice*. Beograd i Zagreb: Beogradski krug i Multimedijalni institut. Preveo Tomislav Medak.
- Cuttitta, Paolo. 2018. „Repolitization Through Search and Rescue? Humanitarian NGOs and Migration Management in the Central Mediterranean“. *Geopolitics* 23/3: 632-660.
- Fechter, Anne-Meike i Anke Schwittay. 2019. „Citizen Aid. Grassroots Interventions in Development and Humanitarianism“. *Third World Quarterly* 40/10: 1769-1780.
- Dadusc, Deanna i Pierpaolo Mudu. 2022. “Care without Control. The Humanitarian Industrial Complex and the Criminalisation of Solidarity”. *Geopolitics* 27/4: 1205-1230.
- Komter, Aafke E. 2005. *Social Solidarity and the Gift*. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Kuljić, Todor. 2016. „Altruizam, filantropija i humanizam. Pojmovoistorijski aspekti solidarnosti“. *Sociologija* 58/4: 525-551.

- Mezzadra, Sandro. 2020. „Abolitionist Vistas of the Human. Border Struggles, Migration and Freedom of Movement”. *Citizenship Studies* 24/4: 424-440.
- Papataxiarchis, Evthymios. 2016. “Unwrapping Solidarity? Society Reborn in Austerity”. *Social Anthropology* 24/2: 205- 210.
- Pozniak, Romana. 2022. *Humanitarni rad u kontekstu izbjeglištva i migracija u posttranzicijskoj Hrvatskoj*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (doktorski rad).
- Rozakou, Katerina. 2017. „Solidarity Humanitarianism. The Blurred Boundaries of Humanitarianism in Greece”. *Allegra Lab.*
- Rozakou, Katerina. 2020. „Solidarity“. U *Humanitarianism. Keywords*. Antonio De Lauri, ur. Leiden i Boston: Brill, 197-199.
- Schwartz, Helge i Helen Schwenken. 2020. „Introduction. Inclusive Solidarity and Citizenship along Migratory Routes in Europe and the Americas“. *Citizenship Studies* 24/4: 405-423.
- Ticktin, Miriam. 2016. „Thinking Beyond Humanitarian Borders“. *Social Research* 83/2: 255-271.